

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.153
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію ХОЛЯВКИ Софії Володимирівни
на тему «Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Договір є правовим засобом, призначеним врегулювати відносини між учасниками цивільного обороту задля узгодження та врахування інтересів кожної з його сторін. В умовах розвитку багатоукладної ринкової економіки, договір відіграє роль одного з основних та найбільш ефективних правових регуляторів та засобів регламентації цивільних і господарських взаємовідносин. За правовими наслідками укладення, договір надає досягнутій сторонами домовленості загальнообов'язкової юридичної сили, можливості кожній із його сторін вимагати його виконання в добровільному чи примусовому порядку, а також відшкодування заподіяних його порушенням збитків. При цьому укладення цивільно-правових договорів у сфері інноваційної діяльності є одним із механізмів забезпечення сприятливих умов для розвитку ринкових відносин у сучасній економіці у нашій державі.

У праві України досі не визначено єдиного підходу стосовно розвитку нормативного регулювання договірних відносин у сфері інноваційної діяльності, а існуючі приписи законодавства потребують гармонізації із практикою та досвідом країн Європейського Союзу. При цьому, абсолютна більшість провідних зарубіжних демократичних держав базовою моделлю свого розвитку визнають інноваційну. Позаяк, варто згадати, що у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 за № 526-р, констатовано, що в Україні для подолання поступової деградації інноваційного потенціалу необхідно сприяти розвитку видів діяльності з високою наукоємністю та переходу від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки. Незважаючи на це, регулювання договірних відносин в інноваційній сфері у цивільному праві України досі не систематизоване. Це своєю чергою призводить до виникнення прогалів у правовому регулюванні. У зв'язку з цим існує потреба детального теоретичного аналізу цивільно-правових договорів у сфері інноваційної діяльності, що також обумовлює актуальність теми рецензованої дисертаційної роботи.

Оцінка результатів проведеного дослідження. Аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що авторка всебічно та у повній мірі розкрила питання, які були визначені в поставлених завданнях, що охоплені предметом даної наукової роботи. Зокрема, метою рецензованого дослідження визначено розроблення нових теоретичних положень та надання науково-практичних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює договори у сфері інноваційної діяльності. Для досягнення визначеної мети дисертанткою вирішено такі завдання: визначено поняття інновацій та виокремлено їх основні сутнісні ознаки; з'ясовано правову природу договорів інноваційного характеру, їхні особливості та визначено місце досліджуваної групи договорів у системі цивільно-правових договорів; запропоновано визначення договору інноваційного характеру; проведено класифікацію договорів інноваційного характеру; встановлено особливості суб'єктного складу, порядку укладення та форми договорів інноваційного характеру; з'ясовано умови договорів інноваційного характеру; визначено правові наслідки невиконання та неналежного виконання договорів інноваційного характеру; виокремлено особливості правового регулювання окремих видів договорів у сфері інноваційної діяльності; розроблено пропозиції щодо зміни та вдосконалення правового регулювання договорів інноваційного характеру.

Здобувачка вдало обрала та реалізувала методи наукового дослідження, що дало їй змогу виявити та послідовно проаналізувати більшість проблемних аспектів обраної теми. У процесі виконання дисертаційного дослідження авторкою використано такі наукові методи: діалектичний метод, історичного аналізу, абстрагування та узагальнення, системного аналізу й класифікації, формально-юридичний, порівняльно-правовий та метод теоретичного моделювання.

Дисертантка є одноосібною авторкою 10 публікацій за темою дисертації, що засвідчує належне висвітлення та апробацію результатів проведеного дослідження.

За результатами вивчення дисертаційної роботи можна зробити висновок, що сформульовані у ній положення, дійсно, містять елементи наукової новизни. Вони є належним чином обґрунтовані та є логічним і закономірним результатом дослідження, викладеного у різних підрозділах роботи. Обсяг дослідження та сформульовані як висновки положення дають підстави вважати рецензовану дисертацію здійсненим на належному рівні комплексним науковим дослідженням особливостей цивільно-правових договорів у сфері інноваційної діяльності.

Низка запропонованих висновків та положень заслуговують на підтримку. Зокрема, заслугове схвалення авторське визначення інновацій, відповідно до якого такими є результати наукової, науково-технічної та іншої інтелектуальної, у тому числі творчої, діяльності, які є новими, об'єктивно вираженими та придатними для

впровадження у виробництво або інші соціальні сфери з метою отримання економічного, соціального або екологічного ефекту (с. 23 дисертації).

Достатньо обґрунтованим є висновок, відповідно до якого, з метою узгодження норм Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» із законодавством про науково-технічну діяльність запропоновано розширити коло можливих учасників технопарків шляхом включення до них юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, в тому числі наукових (науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних) установ, закладів вищої освіти та громадських наукових організацій (с. 73 дисертації).

Слушною видається точка зору авторки, що не варто у ч. 1 ст. 16 Закону України «Про інноваційну діяльність» застосовувати поняття «підприємство» для позначення суб'єкта інноваційної діяльності, оскільки Господарський кодекс України визначає ознаки такої організаційно-правової форми як підприємство, під які не підпадають бізнес-інкубатори чи технопарки, а Цивільний кодекс України взагалі визначає підприємство як об'єкт правовідносин. Крім цього, законодавством не передбачено правових наслідків віднесення підприємства до категорії інноваційного, тому, на думку дисертантки, ст. 16 Закону України «Про інноваційну діяльність» необхідно виключити (с. 113 дисертації).

Аргументованою є також позиція С. ХОЛЯВКИ, що договорами про трансфер інновацій слід вважати: ліцензійний договір; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; договір комерційної концесії (франчайзингу), інші договори (в тому числі непомінені та змішані) щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (с. 149 дисертації).

Значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження є істотним внеском у науку цивільного права та можуть бути використані для подальших наукових розробок. Зокрема, запропоновані у роботі висновки можуть бути застосовані у: науково-дослідній діяльності – при подальшому дослідженні проблем укладення, виконання та припинення договорів у сфері інноваційної діяльності; правотворчій діяльності – для удосконалення чинного законодавства України, що регулює договори інноваційного характеру; правозастосовній практиці – при укладенні договорів інноваційного характеру та вирішенні спорів, які виникають із досліджуваних договірних відносин; навчальному процесі – при підготовці навчально-методичної літератури, а також під час проведення лекційних і практичних занять з дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право України», «Правове регулювання інвестиційної діяльності» тощо.

Дотримання правил академічної доброчесності. З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності. Дисертація

С. ХОЛЯВКИ містить належні посилання на використані нею у тексті дослідження джерела інформації; авторкою дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну і достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження. У представленій до захисту дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Зауваження до роботи. У цілому, позитивно оцінюючи виконану наукову роботу, доцільно зауважити, що дане дослідження містить положення, оцінки, висновки, пропозиції і рекомендації, які відображають спірні теоретичні позиції або суб'єктивне сприйняття її авторкою, що спонукає до дискусії з їх приводу, а саме:

1. Дисертантка пропонує викласти ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» у такій редакції: «Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути держава в особі відповідних державних органів, органи місцевого самоврядування, фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність» (с. 113 дисертації). Водночас, відповідно до ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», окрім перелічених вище, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності визначено також «об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність». Відтак, потребує уточнення позиція авторки, щодо доцільності зазначення у ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» серед суб'єктів інноваційної діяльності «об'єднань без статусу юридичної особи».

2. Здобувачка вказує, що договором інноваційного характеру є домовленість двох або більше сторін, на підставі якої виникають, змінюються або припиняються їх права та обов'язки у сфері інноваційної діяльності (с. 151 дисертації). Водночас, у даному визначенні доцільно було б навести й інші ознаки (окрім сфери інноваційної діяльності), які є характерними для договорів інноваційного характеру.

3. На думку дисертантки, договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт за своєю юридичною спрямованістю є договором про виконання робіт, однак відрізняється від підрядних договорів предметом (в підрядних договорах предметом є уречевлений результат роботи), алеаторним характером та іншими ознаками договору. Також, авторка вказує, що, враховуючи творчий характер договорів на виконання науково-дослідних робіт, їх наукоємкість та неможливість точного передбачення імовірності досягнення запланованого сторонами результату, такі договори слід вважати алеаторними

(ризиковими). Дещо нижчий ступінь алеаторності притаманний виконанню дослідно-конструкторських та технологічних робіт, тому у разі виявлення неможливості досягнення результату внаслідок обставин, що виникли не з вини виконавця, замовник зобов'язаний тільки відшкодувати витрати виконавця (с. 154 дисертації). Позаяк, видається, що творчий характер договорів на виконання науково-дослідних робіт, їх наукоємкість тощо не можуть свідчити про однозначну неможливість точного передбачення імовірності досягнення запланованого сторонами результату. Тому, віднесення цих договорів до категорії алеаторних є дискусійним. При цьому, цікаво було б почути точку зору дисертантки щодо того, чи можуть зазначені договори в окремих випадках бути алеаторними, а в інших – комутативними (не алеаторними)?

Загальний висновок. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що дисертація С. ХОЛЯВКИ на тему «Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності», яка представлена на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

ХОЛЯВКА Софія Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
та процесу юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Юрій ЮРКЕВИЧ